

„Számvetés”¹

Ezt a foglalkozásomat – apró változtatásokkal – leginkább felnőtteknek hirdetett továbbképzések, tanfolyamok részeként mutattam be. Például Miskolcon, a Püspöki Péter vezette műhely találkozóján, vagy Nagyváradon, Rusz Csilla meghívására. Különös alaphangulatba került az ember Szilágyi Domokos szülőföldjén. Ezt az óratervet – egyiket sem – szintén nem tartom lezártnak, késznek, megtámadhatatlannak. A 'műfaja' sem igazán eldöntött, a fókusza sincs markáns módon megfogalmazva. Sajnos az óragyűjteménybe csak a kérdőjel került be, erre is utal Glausius László a Méta Kommunikációs Nevelési Kör tagjának a DPM-ben megjelent recenziójában: „A másik óra, (ti.: amelyik kimaradt egy kritikai hangvételi felsorolásból T.L.) Török László (Dafti) Számvetés című foglalkozása, amelynek fókuszát maga a szerző sem tudta megfogalmazni, s csupán egy kérdőjelet írt a vázlat megfelelő rovatába. A Szilágyi Domokos verseire készült óra nem tanítási dráma, ezért kicsit kilóg a gyűjteményből, ám az ötletesség, ahogy megragadja a szerző számára érezhetően kedves témát (>> a számvető, létösszegző, értékfaggató sorshelyezetek körül járása<<), a kötet egyik gyöngyszemévé teszi. Kétkedve olvastam a vázlat elején, hogy az óra a felső tagozatosoktól kezdve felnőttekig bármilyen csoporttal működhet, igaz, >>más-más elvárásokkal, apró változtatásokkal<<, a végére azonban be kellett látnom, a szerzőnek igaza van. Változatos, s néhol meglepő gyakorlatokkal, konvenciókkal a pedagógusnak sikerült a saját személyes élményeit úgy átadnia, hogy közben minden játészert tehet ilyenekre. Szilágyi Domokos lírájából játékos könnyedséggel sikerül játszható, drámai szituációkat építeni, s azokkal dolgozni.”² A kihagyott, kimaradt fókusz és a „nem tanítási dráma” megállapítás – mostani megvilágosodottságom szerint – azt jelenti, amit, hogy voltaképpen nem tanítási drámaként és sántikáló fókusz meghatározással is lehet a dráma eszköztárával versből építkező drámaórát tervezni, csinálni. Íme a kísérlet eredménye.

Csoport: Felső tagozatosok, középiskolások, felnőttek. Más – más elvárásokkal, apró változtatásokkal bármelyik korcsoport számára alkalmazható a foglalkozás.

Tanítási terület: A kortárs erdélyi líra. (Szilágyi Domokos Számvetés és Vasárnapocskák c. versei kapcsán.) Önismeret. Drámai munkamódok tanulása.

¹ PÜSPÖKI (szerk.) *Drámaóra-gyűjtemény* (BAZ Megyei Drámapedagógiai Műhely, Miskolc) 47 – 50.

² GLAUSIUS László: Egy kis segítség a kollégáktól? Drámapedagógiai Magazin 23. 36.

Téma: A számvető, létösszegző, érték-faggató sorshelyzet(ek) körül járása.

Keret. Családok ill. egyéb, a játék során létrejövő közösségek tagjai kérdeznek rá – vers sugallataival - életükre.

Fókusz: „Jobbra szerződünk mindannyian „(?)

Körülmények: tér = osztályterem, félretolható padokkal

idő = 2 x 45 perc (A gyakorlat során ez is kevés lehet ...)

eszközök = CD-lejátszó, cédulák, írólapok, fénymásolt verspéldányok

1. Bevezetés

1.a A játékra vállalkozók számára kijelöljük a tér két átellenes pontját, ahová üres cédulákat teszünk. Adott idő alatt ki-ki írja rá egy-egy **cédulára** azt a tulajdonságát, gyakori lelki állapotát, **jellemvonását** amelyet szívesen otthagyna valahol az életúton, illetve – a másik sarokban – azt, amelyet minden körülmények között vinne tovább magával. Az idő leteltével egy-egy fő felváltva olvassa a két pólusra letett szavakat, mindenféle kommentár nélkül. A tanulságok, érdekességek az utolsó szó után megbeszélhetők. (*Bár a felnőttes agyonkommentálás helyett néha sokkal jobb hagyni egy kicsit az elhangzott szavak súlyát vállunkon, lelkünkben.*)

1.b Cédulákon egytől ötig számokat helyezünk a földre, egy ötfokozatú skálát. A játékvezető állításokat, erkölcsi értékeket, szokásokat közöl. Mindenki magára vonatkoztatja ezeket, számot vet (!) azzal, hogy őrá milyen mértékben vonatkozik az adott dolog (1 semennyire 5 nagyon) , s elfoglalja a megfelelő szám mögött a helyét. A csoportvezető amolyan hús-vér szociometriai hálózatot láthat maga előtt. (v. ö.: „Fúj, fúj, fúj a szél.” elnevezésű székfoglaló játékkal !)

1. Csoportalakítás, bemutatkozás, tábló

Olyan csoportok megalakítása a cél, amelyek a megegyezés alapján létrejövő fikciót az óra végéig fenntartják, a különböző helyzeteket, formákat aszerint kezelik. A résztvevők, létszámuk szerinti arányban, a következő feliratú **cédulákból húznak**, majd az azonos idézetet húzók **megkeresik egymást**: 1. ”hagyom, hogy izmaim, idegeim harapják a hétköznapiak,, 2. „amúgy sem vérszegény kedvem a verekezéshez,, 3. „pelenkából szedni a szart,, 4. „a boldogság is társadalmilag determinált,, Ennyi a csoport számára az adottság. Minden egyébről ők döntenek. Kik lesznek? Milyen közösség, csoport, milyen viszonyokkal, konkrét szerepekkel, sorsokkal. Kiegészítő tanárok? Bérházak között csellengő

kamaszok? Illúzióvesztett kismamák és a körülötte lévő családtagok? Filozófusok? Lelkészek? Az idézetből induljanak ki asszociatív módon, egy kezdő impulzusként felfogva azt. Az egyeztetés után mindenki egy mondattal **mutassa be magát**, majd a csoport csináljon egy olyan **tablót**, amely sokat elárul arról, hogy velük – szerepben – éppen most mi „van „, (v.ö.: Számvetés előrefrénjei) A tablóértelmezés, mélyítés eszközeivel a pillanat diktálta módon élhetünk.

3. Revü és montázs

3.a A csoportok **szöveges improvizációvá** fejlesztik az előbbi állóképet. Tablóból indítanak és a pillanatot elmélyítő rögtönzés után tablóba érkeznek vissza. Közben a többi csoport nézi őket. A tabló visszahozása a jel a következő csoportnak, hogy indulhat az ő improvizációjuk és így tovább. Létrejön egyfajta 'körmagyar' amit tovább forgatunk a b. és c. pontokban.

3.b 'Le vesszük' a játékról a hangot, csak a mozgást kérjük újra , és **hangaláfestésként blues zenét** játszunk be (*a vasárnap atavisztikusan szomorú hangulatához bennem nagyon illik pl. Tátrai Tibor gyönyörűséges Bye, bye blues-a³*), míg a csoportok adott jelre váltva játsszák a **némajelenetet**.

3.c Majdnem az előbbi forma, de most a zene helyett Szilágyi Domokos : Vasárnapocska című **versét** (*a teljes szöveget és a címadó verset lásd: pl. itt⁴*) **olvassa** a tanár, adott helyeken jelet adva a csoportváltáshoz. Az irodalmi és a drámai forma egymásra talál. Számvetésre okot és alkalmat adó helyzetek **revüjét, montázsát** halljuk, látjuk.

4. Gondolatkövetés, alteregó, gesztus és gondolat kontrasztja

A helyzet, a kép még mindig ugyanaz, de a szereplőktől most azt kérjük, hogy, megtartva az eddigi gesztusrendszerüket, ne azt mondják ki, amit eddig a pillanat, a viszonyok megkívántak, hanem valami olyasmit, ami éppen ellenkező, eltérő tartalmú, hangulatú attól, amit a testbeszéd elárul. Elfojtott vágyak, tervek, sérelmek, útvesztések, a változtatás, a kitörés vagy épp a végső beletörődés alig bevallható mondatai szólalhatnak most meg. Hagyjunk időt az egy mondatba sűrűsödő drámák megtalálására. (v.ö.: „tizennyolc éves csodálatosságom nem ezt, nem amazt – mindent akart – ” vagy: „Nem erre szerződtem? Nem. Jobbra szerződünk mindannyian”)

³ <https://www.youtube.com/watch?v=ZBbt7Wf1L1k>

⁴ www.mek.iif.hu/porta/szint/human/szepirod/modern/szilgydo/

2. Forró szék, azaz „kín – pad „

„ Volt, hogy kínlódni kellett, van hogy kínlódni kell, hogy egyszer szűnjék a kín. „ - írja Szilágyi Domokos. A csoport válassza ki azt a tagját, azt a szerepet, amelyik megítélése szerint a leghitelesebb, a legtöbbet ígérő lehet egy olyan '**Forró szék**' - helyzetben, amikor a többi csoport a széken ('kín – padon') ülőt faggatja kínjai, gondjai, szorongásai stb. igazi gyökereiről. A munkaformába akár **vegyülhetnek a Fórum – színház elemei** oly módon, hogy a székre ülőt a csoport felkészítheti ill. a játékot leállíthatja, ha úgy érzi, hogy a válaszolónak szüksége van segítségre, újabb instrukciókra. Miután minden csoport sorra került, beszéljessünk a hallottak tanulságairól, mélységeiről.

6. Az igazamról „Linzer – gyakorlattal „

„ S nemcsak engem, de igazam is szeretik, kik szeretnek... „, A csoportok - családok, közösségek - most elvegyülnek, s egymással mint 'idegenek' találkoznak. Külső és belső kör alakul, párok állnak egymással szemben. Mindenki kap egy – egy percet, hogy - *szerepben !!* - kimondja, elmondja – a vele szembenállónak - vélt, vagy valódi igazát arról a dologról, amit *a.*: vagy a játékvezető ad meg (pénz, boldogság, szabadság stb.) *b.*: vagy az eddigi játékból eredően a 'magáénak' érez. A másik aktív hallgatással figyeli őt, egy perc után szerepcsere következik, majd a belső kör eggyel tovább fordul és egy új témában megismétlődik a munkaforma. (Itt sok minden az idő függvénye.)

7. A boldogságról - sztereotípiákkal (?)

„ A boldogság aktív állapot, ez az egy titka van... „, Bizonyára sok számvetés oka és célja eredendő boldogság - igényünk. Milyen „tapintható formát öltenek,, játéunk végén a boldogságkeresés bennünk élő képei ? A csoportok - végig gondolva e drámabéli 'életüket' - alkossanak egy némajelenetet.(*Nem feltétlenül kell történetben gondolkodni. Lehet egy repetitív mozgássor, egy asszociatív mobil szoborcsoport, megmozduló tablósor aláfestő effektekkel, zenével. Arról kellene a játéknak szólnia, hogy a csoport meghalad valamilyen állapotot, valami igazi, hiteles dolgot tesz önnön boldogsága érdekében. Felemel, old, köt, visz, letesz, kinyit, becsuk. Jó lenne áttételes, szimbolikus megoldásokra találni direkt katarziszra játszó közterek helyett.*)

3. A vers teljes szövegének felolvasása és kiosztása.

„SZÁMVETÉS”

(Emlékeztető egy módszertani foglalkozásról

HOL-MI Kecskemét, 2019. október 19.)

Kedves Résztevők! Mint az Otthonban is elmondtam, szándékosan nem akarom a hivatalos fejlődéssel (tanulási terület, téma, fókusz stb.) ellátni a Szilágyi Domokos versére épülő drámafoglalkozást. Legyen ez a „műfaj”: drámafoglalkozás. Nekem még rokonszenvesebb Együttlétnek, Együtt-gondolkodásnak hívni, de hát ilyen megnevezés nincs a kánonban Gavin Boltontól kezdve a Kompetenciás-tengeren is túlig.

Elhagyva hát a publikációs formába öntés édes nyűgét, felidézem lépésről lépésre a történeteket, remélve, hogy mindenkinek segítségére lesz a maga felidézésében. Engem nagyon megtámogatott a játékos intenzív jelenléte, ezúton is köszönöm!

1. MÉRLEGELÉS

Egy – egy üres kosár kijelölte egy képzeletbeli út elejét és végét. Cédulára írt jellemvonások, állapotok kerültek beléjük: ezt és ezt itt hagynám, nem vinném magammal; ezt és ezt mindenképpen elvinném. („Ezt is elviszem magammal...” Erdős Virág) Pár percnyi írás után felváltva egymásra olvastuk a rögzítetteket, amolyan pólus-versként. [*E gyakorlat közben és később is zenei aláfestésnek Tátrai Tibor: Bye, bye blues c. számát használtam.*]

2. ÉRTÉKSKÁLA – „BEFELÉ BÓLINTÓ VÁLASZOK”

Térben előttünk 1-től 5-ig megszámozott székek voltak, a leendő kérdésekre adott válaszaink intenzitás-skálájaként. 1 – semennyire 5 – nagyon. Kérdéssort olvastam, amelyre – amolyan befelé bólintó módon – rövid számvetés után az adott érték mögé állással kellett reagálni.

A KÉRDÉSSOR:

1. Már gyerekkorod óta tanár (vagy az, ami most vagy) szeretnél volna lenni?
2. Mennyire külső hatások sodortak a pályadra, helyedre?
3. Voltak, vannak vonzó mintáid ahhoz, amit most csinálsz?
4. Szerinted te ilyen minta vagy?
5. Hányszor gondoltál már a pályamódosításra?

6. Napi hány kávé (vagy egyéb soft valami) a túlélési adagod?
7. Mennyire rekreációd a zenehallgatás?
8. A zenélés?
9. Az olvasás?
10. A kertészkedés?
11. A természetjárás?
12. A sport?
13. A szabadulószoza?
14. Vannak (még...) eszméid?
15. Vannak ehhez szövetségeseid?
16. Mennyire vagy elégedett az anyagi juttatásokkal?
17. Vannak olyan vágyaid, álmaid, amelyek szinte beteljesülhetetlenek?
18. Mennyire befolyásolja ars poeticád megélését az aktuálpolitika?
19. Házimunka közben szoktál elaborálni, feldolgozni a veled történeteket?
20. Vannak számodra érvényes, fontos megerősítő visszajelzőid, társak?
21. Van befolyásoló hatása a költészetnek, művészetnek a dolgokra?
22. 10 éven belül mennyire fog megváltozni az oktatás helyzete?
23. Mekkora esélyed van a kütyük kontra élő hatásod „harcban”?
24. Az utóbbi két évben mennyi életben tartó, hitet adó sikerélményed volt?
25. Számvetéseid során gyakran frusztrálódsz?
26. E frusztráció legyőzéséhez kapsz, tudsz meríteni transzcendens erőt, energiát?
27. Mennyire hiszel az általad megélt minta – változtató , formáló - erejében?

3. CSOPORTALKÍTÁS IDÉZETEKKEL + EGYEZTETÉS

1. "hagyom, hogy izmaim, idegeim harapják a hétköznapiak,, 2. „s nem azért, mert divat, de én tudom, s hiszem, hogy élni jó” 3. „Keresni helyünket, kívánni, míg kit-kit elhelyez pályáján a társadalmi gravitáció” 4. „én nem erre szerződtem, Élet elvtárs!” 5. „Volt, hogy kínlódnunk kellett; van, hogy kínlódnunk kell, hogy egyszer szűnjék a kín.”

A címadó versből vett 5 idézet véletlenszerű húzásával megalakult 5 csoport, akiknek abban kellett megegyezniük, hogy milyen – idézet sugallata – mikroközösség legyenek. Így jött létre a buszon utazók csoportja (1.), egy jógázó kisközösség (2.), egy iskolai életkép diákokkal és egy tanárral (3.), egy költői és ügynöki, besúgóí kettősségével vívódó ember helyzetképe (4); és egy rapszodikus hangulatú családi kör (5.).

4. TABLÓ + LASSÍTOTT NÉMAJELENET + SZÖVEGES JELENET

Először egy **tablóban** kellett felmutatni a választott közösség egy jellegzetes pillanatát, majd tovább építeni~mélyíteni egy **lassítva megmutatott néma jelenettel**, a „nézők” találgatásaitól kísérve, amely akkor teljeseedett ki, és vált tisztábbá, amikor egy olyan **szöveges jelenetet** kellett megformálni, amelynek csak a **végszava volt kötött**: a cédulán olvasható idézet.

5. „FORRÓ SZÉK” + TANÁCSADÁS

A szöveges jelenetek során azt próbáltam megfigyelni, hogy ki az a figura, akit a következő lépésben érdemes egy „forró szék”-játék főszereplőjévé tenni. A többesélyes pillanat végül is a következőt hozta: egy busz fáradt, kissé megtört utasa (1.); a jógázók végszót kimondó (később kiderült igazgató) szereplője (2.); az iskolai életkép tanárnője (3.); a költő / ügynök tudathasadás egyik alteregója (4.); a roma család nagypofájú nagylánya (5.)

Ők maradtak a széken, a csoportok pedig eggyel tovább tolódva megpróbálták minél többet megtudni a széken (és szerepben) maradó karakter életéről, sorsáról késztetéseiről. Az volt még a játékvezetői kérés, hogy a (tudom, hogy a szükségesnél kevesebb) játékidő leteltéhez közelítve legyen egy valaki, aki arra észül, hogy sűrítve, a lényegre koncentrálna ismerteti a többiekkel a megtudott információkat.

Azonban még ez a kis memóriagyakorlat sem volt elég, azt is kértem, hogy – kvázi segítségre szoruló státuszúnak tekintve a kérdezettet – fogalmazzon meg a kiscsoport tanácsokat, megerősítéseket, reflexiókat a hallottak alapján. (Hosszabb játékidő esetén ezt a tanácsadói szerepjátékot tovább lehetett volna mélyíteni...)

6. A FOGLALKOZÁS ZÁRÁSA VERSSEL, KÖZÖS ÉNEKLÉSSSEL

Eleve így szerkesztettem, terveztem, de az, hogy Orsi* (f)elemelő tréningje után jött a Számvetés, még indokoltabbá tette, hogy Szilágyi Domokos verse után a számvető-létösszegző kortárs dalkincs egyik gyöngyszemével zártuk a foglalkozást.

[Tóth Orsolya, aki mostanság – többek között a Lámpaláng, Napfonat együttes – énekeseként, dalszerzőjeként szórja szét számvetéseket segítő energiáit.]

Mindkét szöveget ideillesztem. Köszönöm mindenki Jelenlétét. „*Benne lenni a világban gyönyörű!*”

Szilági Domokos: Számvetés

Ha nem is jól, legalább nem megy rosszul sorom.
Van meleg vacsorám, van asszonyom, fiam, van pohár söröm.
S nem azért, mert divat, de én tudom s hiszem, hogy élni jó,
keresni helyünket: kívánni, míg kit-kit elhelyez pályáján a társadalmi
gravitáció
- mint a bolygókat ama másik. –

Néha már szinte seprűszakállú bölcs vagyok:
mindent értő s mindent megértő, nagyon okos s nagyon nyugodt –
de sohasem elégedett, soha, soha, s ez az, ami
torkom bizsergeti legjobb perceimben, kiáltani, kiáltani,
hogy én nem erre szerződtem, Élet elvtárs, családi körre, nem
nyugalomra,

tizennyolc éves csodálatosságom nem ezt, nem amazt - mindent akart -:
nyugtalanságot, mert változást, örökkön-örökké, kívül-belül,
változást előre, országnyi, világnyi kint, végigcsinálni hittel, emberül
ezt az ötven-hatvan esztendőszűz műszakot, s szűz lélekkel adni át
váltáskor a helyet,
mint még újabbnak az új, mint holnapnak a ma, megértésnek a meg
nem értés, békének a fegyverek.

Ha nem is jól van, legalább nem megy rosszul sorom.
Van meleg vacsorám, van asszonyom, fiam, van pohár söröm.
Volt, hogy kínlódní kellett; van, hogy kínlódní kell, hogy egyszer
szűnjék a kín.
Voltam én is romantikus, míg tejfözlösszájú; s az, hogy napjában
egyszer nem ettem, s háromszor voltam éhes,
injekciózta amúgy sem vérszegény kedvem a verekedéshez –
mert eretnek vagyok, minden áleretnek rühellője - eretnek,

s nemcsak engem, de igazam is szeretik, akik szeretnek -;
s most én is, mint egykor ama Márton testvér: itt állok. - Itt vagyok,
hagyom, hogy izmaim-idegeim harapják a hétköznapiak.

Ha nem is jól, legalább nem megy rosszul sorom.
Van meleg vacsorám, van asszonyom, fiam, van pohár söröm.
Nem erre szerződtem?

Nem.

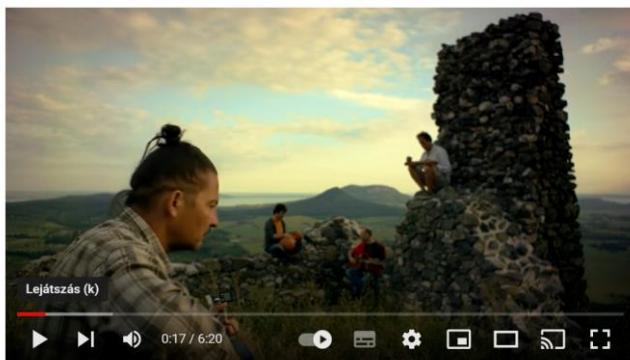
Jobbra szerződünk mindannyian, csak épp ki kell csikarni a jobbat
- magunkban belül, és kívül is -,

mert a boldogság aktív állapot, ez az egy titka van,
a boldogság is társadalmilag determinált - -

Hát higgyük, hogy kezünk nyomán tapintható formát
öltenek a szavak, a szép szavak,
hogy: nyugalanság, változás, fejlődés és megismerés, világ, béke, jövő –
s ha majd szervetlenné válik bennünk az indulat,
s léptünk nyomán a fű kinő is, az is javunkra nő.

Bajdázó: Lekapcsolom a villanyt a fejemben

<https://www.youtube.com/watch?v=ISGuyg1zHts>



Lekapcsolom a villanyt a fejemben,
Mécsest gyújtok a szívemben, fényeljen!
Ha a világ botránkozik énrajtam,
Akkor tudom jófelé visz az utam.

A szerelem az egyetlen igazság,
Az eget is szerelemmel ragasztják,
Hanem azzal, a csillag is lepottyan,
Kőtáblává hasad széjjel a porban!

Megszületni a világra gyönyörű,
Benne lenni a világban gyönyörű,
De kiszületni a világból az a szép,
Elhagyni a csónakot a tengerért!

Sorsa felől mért aggódik az ember,
Úgyis csak az lesz, aminek lenni kell,
Mint a Duna érkezik az életünk,
Folyják ahogy folyni akar nélkülünk.

Nincsen kívül, belül élünk egyedül,
Fénnyel hintett ágyon forgók, mint ki szül,
Magunk álma, képzelete fogva tart,
Nem ázunk, de viseljük a zivatart!

Illatokat megtagadni, de nehéz.
Rántott hús és bodzavirág az ebéd,
Azt álmodjuk, hogy sírunk és nevetünk,
Ágyunk fölött, mint a fecske fecsegünk.

Van mennyország és a síron nő virág,
Fölkel a nap minden reggel ragyog ránk,
Dirib-darab himnuszolja a madár,
Napról napra ágról ágra beljebb száll.